

ELŐSZÓ

Mert a Nyelv: Noé-Bárka
(Juhász Ferenc)

A nyelvi szépség legbővebben buzgó forrása a költészet, de az anyanyelvét szerető, a szavakat ízlelni tudó ember örömét vagy legalább szellemi táplálékát képes lelteni a nyelv más tájain kalandozva is. Hiszen nyelvi élményt akár egy személynév vagy egy újság cím is adhat. Érdemesnek tűnt egy olyan gyűjtemény összeállítása, mely a köznyelvben és az irodalmi nyelvben meg nem honosodott, de nyelvileg vagy érzelmileg figyelemre méltó szavakat, neveket, a nyelv tengerének olykor meglepő hordalékait tartalmazza. Tehát egyfajta szómúzeumot tart kezében az olvasó, mely természetesen hiányos, mint minden múzeum.

Mára értékékké váltak, vidámítanak, esetleg álmélgodásra készítetnek a múlt, a népnyelv, a sajtó vagy a nyelvújítás kedves, naiv, bizarr vagy esetlen szóeleményei.

Az élet különféle területeiről származó – többnyire régi – szavak gyűjteménye a jelen összeállítás, melynek anyaga főként

– az utóbbi, mintegy háromszáz évben született, meg nem honosodott, de olykor eredeti, lényegre tapintó magyarítványok pl. *tengődi*: proletár, *hegymőgi*: ultramontán,

– a természettudomány egyes elavult, mosolyt fakasztó állat- és növénynevei pl. *nyöszörgő mimők*: csuklyásmajom, *röstenök*: lajhár, *pofoktátkanaf*: valamilyen csalánféle,

– mulatságos régi orvosi műszavak pl. *alfelpöfeteg*: aranyér, *félkapan*: nőszésre kevésbé alkalmas férfi,

– meghökkentő intézmény- és szervezetnevek pl. *Sírásó Ifjak Társasága*, *Balaton Leccapoló Társulat*,

– mai olvasó számára kacagtató újságnevek pl. *Mátyásfüldi Bájharsona*, *Stószfürdői Vészkiért*,

– ízes vagy szókimondó népi kifejezések pl. *begyeredés*: erekció, *Pilátus konyhája*: árnyékszék,

– egykor élt magyarok érdekes vagy furcsa nevei pl. *Másvilági Izsák*, *Pacsirta Titusz*, *Kende Kanut*,

– bizarr írói álnevek pl. *Letörth Ágh*, *Lengenádfalvay Kottlik Zirzabella*,

- szóereklyék, melyeket a magyar múlt egy-egy feledhetetlen alakja alkotott vagy használt pl. *apostoli bitor*: Ferenc József (Széchenyi István szava), *a magyar Golgota*: Arad (Kossuth Lajos szava),
- a történelmi Magyarország megragadó szépségű földrajzi, ill. helységnevei pl. *Keselymező*, *Hattyúpatak*, *Ördögősfüzes*,
- és említhetők a délibábos nyelvészet – Horvát István-alkotta földrajzi szófejtései pl. *Istókhalma*: Stockholm, *Magyar rét*: Madrid,
- bolondos szóalkotások pl. *szaladműszer*: láb, *füttylik*: száj.

Múzeumba – szómúzeumba – való régiség, de nem ócskaság e gyűjtemény legtöbb szava, melyekből valóban lehet gondolatokat meríteni. Akad köztük olyan is, melynek elmaradt meghonosodása sajnálható; szebb volna a *csillámszirt* a gneisz-nél, a Jókai által használt *kölen* az azbesztnél, a *veszteghely* a karanténál stb.

A gyűjteményben szerepel néhány, a közelmúltban született szó is, (pl. Határ Győző remek szóeleményei), remélve meghonosodásukat.

A gyűjtemény első része az ÉRTELMEZŐ, mely 39 osztályba sorolva csoportosítja a gyűjteménybe illőnek vélt szavakat, szócikkeket. A BETŰRENDES MUTATÓ abc-sorrendben tartalmazza az ÉRTELMEZŐ anyagát (több mint 2000 tétel), jelzi, hogy az adott szó melyik témakörben található. A KÖZNYELVI SZÓJEGYZÉK abc-sorrendben tartalmazza az ÉRTELMEZŐ anyagát, de megfordítva: a mai megnevezés áll elöl, és az érdekes, régi alak mögötte.

Az osztályozás nem tudományos, miként az egész mű sem az. Itt-ott fel van tüntetve, hogy kitől ered, ill. ki használta a szót, de e tekintetben sem lehetett cél a teljesség vagy a tudományos igényesség.

Elsősorban a mulattatás e mű célja, de talán feltehető, hogy orvosságot is jelenthet a napjainkban tapasztalható nyelvszegényedés ellen. Számos olyan régi szót tartalmaz a gyűjtemény, melyet művelt magyar ember nem felejtett el, s talán örömet jelent azok számára, akiknek készült, anyanyelvünk s a költészet híveinek.